

ТІХОНОВ С. В.,

генерал поліції третього рангу,
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
(Національна академія
внутрішніх справ)

ТАРАСЕНКО О. С.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 351.746.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.63>

ІНСТИТУТ ДЕТЕКТИВІВ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз становлення інституту детективів в системі Національної поліції України. Зазначається, що діяльність підрозділів детективів НАБУ показує, що детектив як особа, яка здійснює оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну діяльність може функціонувати в реаліях кримінального процесуального законодавства України. Проводиться аналіз наукових поглядів працівників оперативних підрозділів щодо реформування системи кримінальної поліції, впровадження інституту детективів та внесення змін до законодавчих актів. З'ясовано, що основною причиною слабкої ефективності впровадження інституту детективів в Національній поліції шляхом проведення експерименту, зокрема: відсутність законодавчого підкріплення діяльності детективів у системі Національної поліції; відсутність нормативного закріплення повноважень щодо проведення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності одним суб'єктом; неякісне підхід до визначення підрозділів, в яких проводився експеримент; неповноцінна підготовка працівників, які працювали в підрозділах детективів.

З метою ефективної реалізації інституту детективів в Національній поліції України шляхом внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» щодо структури кримінальної поліції Національної поліції та Кримінального процесуального кодексу України щодо закріплення підрозділів детективів, уповноважених здійснювати досудове розслідування.

Зроблено висновок, що впровадження інституту детективів надасть можливість: оптимізувати структуру та цілісність слідчих та оперативних підрозділів у Центральному апараті Національної поліції та багатьох територіальних підрозділах (залежно від особливостей побудови підрозділів, органів та місцевості); покращить (налагодить) взаємодію з органами прокуратури під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження; підвищить ефективність та результативність роботи через концентрацію ініціативи, можливостей та повноважень в одній особі (оперативність та самостійність при прийнятті й проведенні оперативно-розшукових та процесуальних дій); здійснити процеси управління та його основні функції більш керованими та усунути зайві «бюрократичні процеси».

Ключові слова: підрозділ детективів; оперативний підрозділ; слідчий підрозділ; оперативно-розшукова діяльність; досудове розслідування.

Tikhonov S. V., Tarasenko O. S. Institute of detectives in the National Police system of Ukraine

The article analyzes the formation of the institute of detectives in the system of the National Police of Ukraine. It is noted that the activity of NABU detective units shows that a detective as a person who carries out operative-investigative and criminal-procedural activities can function in the realities of the criminal procedural legislation of Ukraine. An analysis of the scientific views of the operative units regarding the reform of the criminal police system, the introduction of the institute of detectives, and the introduction of changes to legislative acts is carried out. It was found that the main reason for the weak effectiveness of the introduction of the institute of detectives in the National Police by conducting an experiment, in particular: the lack of legislative reinforcement of the activity of detectives in the system of the National Police; lack of regulatory consolidation of powers to conduct investigative and criminal procedural activities by one entity; a poor-quality approach to determining the units in which the experiment was conducted; inadequate training of employees who worked in detective units.

In order to effectively implement the institute of detectives in the National Police of Ukraine by amending the Law of Ukraine «On the National Police» regarding the structure of the criminal police of the National Police and the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the establishment of units of detectives authorized to conduct pre-trial investigations.

It was concluded that the introduction of the institute of detectives will provide an opportunity to: optimize the structure and integrity of investigative and operational units in the Central Office of the National Police and many territorial units (depending on the peculiarities of the construction of units, bodies and terrain); will improve (establish) interaction with the prosecutor's office during operational investigative activities, pre-trial investigation and trial of criminal proceedings; will increase the efficiency and effectiveness of the work due to the concentration of initiative, opportunities and powers in one person (operativeness and independence in accepting and carrying out operational-investigative and procedural actions); make management processes and its main functions more manageable and eliminate unnecessary «bureaucratic processes».

Key words: *detective unit; operational unit; investigative unit; investigative activity; pre-trial investigation.*

Вступ. Правоохоронна система України перебуває на етапі реформування та становлення [1], зокрема реформовано підрозділи Міністерства внутрішніх справ та створено Національну поліцію України, а також утворено Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України й на сьогодні розпочато реформування Служби безпеки України.

Утворення нових органів, таких як НАБУ та БЕБУ, здійснювалося на основі аналізу європейської та загалом світової практики функціонування правоохоронної системи. Ця практика передбачає у своїй структурі посадову особу, яка виконує оперативно-розшукові та кримінально-процесуальні функції – детектив (агент). Безумовно, можна говорити, що в європейських країнах передбачено більш спрощений процес виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, у т.ч. збирання доказів, на відміну від нашого. Утім, діяльність підрозділів детективів НАБУ показує, що детектив як особа, яка здійснює оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну діяльність може функціонувати в реаліях кримінального процесуального законодавства України.

Наведене актуалізує необхідність впровадження інституту детективів у систему інших правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України, що підтверджує необхідність наукової розробки даного питання.

Постановка завдання. У статті поставлено завдання проаналізувати сучасний стан та перспективи впровадження інституту детективів у систему Національної поліції України, також необхідність внесення змін до законодавчих актів.

Основний зміст. Ключовим фактором, який зумовив суттєві зміни у діяльності кримінальної міліції, а згодом поліції став нині чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК), який настільки суттєво відкорегував нормативно-правову базу, регламентуючу діяльність оперативних підрозділів, що майже відразу змусив задуматися над доцільністю багатьох нововведень та необхідністю внесення змін до статей КПК.

Майже всі правоохоронні органи та суб'єкти оперативно-розшукової діяльності з 2012 року розробляли численні пропозиції щодо удосконалення нині чинного КПК. Проте до цього часу через відсутність позитивних зрушень у законодавчій діяльності, змушені пристосовуватись до нині чинного законодавства, що негативно відображається на спроможності оперативних підрозділів ефективно використовувати весь наявний потенціал.

Досвід роботи в умовах «пристосування» дозволяє чітко окреслити існуючі проблеми та запропонувати законодавцю шляхи їх вирішення, фактично пропонуючи варіанти реформування кримінальної поліції.

Певні спроби закріплення інституту детективів здійснюються в системі органів Національної поліції. Так, в окремих регіонах проводився пілотний проект по створенню підрозділів детективів [2–4]. Відповідно до задумів керівництва МВС України та НП України, новостворені підрозділи повинні самостійно здійснювати досудове розслідування без залучення інших оперативних підрозділів до збирання доказів. Натомість, на наше переконання цей експеримент є безумовно новим та необхідним кроком у реформуванні правоохоронної системи, але окрім відомчого порядку проведення експерименту, необхідне також підкріплення законодавчими нормами, у тому числі кримінально процесуальними.

У підтвердження нашому твердженню, вірною є думка, що на сьогодні актуальним є питання підготовки детективів в системі органів Національної поліції, яка покликана перебудувати стереотипи в кримінальній процесуальній і оперативно-розшуковій діяльності. Ефективними засобами досягнення відповідної мети є підготовка, перепідготовка, тренінг детективів, як приклад, на курсах підвищення кваліфікації (спеціалізація). За цих умов, в системі підготовки, детективам, окрім базових законодавчих положень кримінальної процесуальної і оперативно-розшукової діяльності необхідно надавати відповідні практичні навички. Дієвим в даному аспекті буде й запровадження, спочатку під час підготовки, а в подальшому під час практичної діяльності, діяльності детективів у парі. Так, під час підготовки потрібно надати знання та навички по спільному збору, перевірки інформації та проведення процесуальних дій [5, с. 338].

Цілком логічним шляхом змін у роботі кримінальної поліції, на нашу думку, може стати створення у структурі Національної поліції України інституту детективів. Даний інститут себе ефективно зарекомендував в діяльності зарубіжних країн, а також набирає певні ефективні оберти в діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Повертаючись до актуальності створення підрозділів детективів у системі Національної поліції, то по-перш за все наведемо думку майже 900 опитаних працівників слідчих та оперативних підрозділів з Одеської, Закарпатської, Волинської, Сумської областей, 80% з яких згодні з необхідністю реформування кримінальної поліції і водночас більше 60% вважають, що запровадження інституту детективів не впливає на ефективність виявлення та розслідування злочинів. Крім цього, 37% опитаних вважають, що здійснення кримінальної поліції повинно здійснюватись шляхом внесення змін до КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Також позитивним є бачення опитаних респондентів щодо питання додаткового інструментарію протидії злочинності, зокрема 79% оперативних співробітників вважають створення інституту детективів як додатковий інструментарій протидії злочинності та 53% вважають, що даний інститут сприятиме ефективності розслідування правопорушень. Наведене опитування підтверджує необхідність створення інституту детективів.

І по-друге, на нашу думку, потрібно звернутися до першоджерела, чому інститут детективів повноцінно не запрацював у системі Національної поліції та що слугує такій невтішній оцінці результатів проведення експерименту практичними працівниками.

Так, основною причиною ми вважаємо: відсутність законодавчого підкріплення діяльності детективів у системі Національної поліції; відсутність нормативного закріплення повноважень щодо проведення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності одним суб'єктом; неякісне підхід до визначення підрозділів, в яких проводився експеримент; неповноцінна підготовка працівників, які працювали в підрозділах детективів.

Наведені аспекти загалом створили перепони, що не дали можливості реалізації цього повноцінної діяльності підрозділів детективів в системі Національної поліції України.

Так, говорячи про підрозділи, яких ефективним буде впровадження інституту детективів, то до них можна віднести:

по-перше – оперативні підрозділи, які працюють за принципом «від інформації», зокрема стратегічних розслідувань; внутрішньої безпеки; боротьби з наркозлочинністю; кіберполіції; міграційної поліції; забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами; захисту інтересів суспільства і держави. Дані підрозділи спеціалізуються на протидії окремих видів кримінальних правопорушень, а тому ефективність їх діяльності базуватиметься на тому, що уповноважена особа на етапі виявлення оцінюватиме необхідність подальшої фіксації злочину процесуальними засобами та закріплення відповідних доказів;

по-друге – слідчо-оперативні групи, які сформовані для розкриття та розслідування особливо тяжких серійних злочинів, у тому числі злочинів минулих років. У даній ситуації це необхідно для оперативного проведення оперативно-розшукових та процесуальних дій, а саме швидкого закріплення оперативної інформації процесуальним шляхом;

по-третє – територіальні підрозділи з невеликим навантаженням, в яких поєднання функцій слідчого та оперативного працівника не призведе до занепаду оперативної роботи. Як приклад, дане може бути ефективним у місцевостях з населеністю до 10 тис. осіб;

по-четверте – підрозділи розташовані на територіях, на яких діє воєнний стан. Знову ж таки, можливість створення підрозділів детективів у місцевостях, на яких оголошено воєнний стан, сприятиме можливості виконання функцій здійснення оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності одній особі, в умовах коли взаємодія слідчого та оперативного працівника неможлива з об'єктивних причин.

Іншим важливим моментом є законодавча регламентація діяльності інституту детективів в системі Національної поліції України. На необхідність внесення змін до КПУ України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомчих наказів зверталася увага О. П. Заворіною та О. В. Фомінін, які вважають, що для повноцінної роботи поліцейських детективів необхідно законодавчо регламентувати такий вид діяльності [6, с. 152], а також нами в науковій публікації [7, с. 14–15].

Отже, перш за все вважаємо необхідним внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію» [8], а саме п. 3 необхідно доповнити абз. другим такого змісту: «До структури кримінальної поліції Національної поліції можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі (розшукові) дії». Дані зміни нададуть можливість керівництву Національної поліції самостійно визначати необхідність створення в структурі підрозділи детективів, з урахуванням компетенцій, які вони виконуватимуть, що надасть можливість більш ефективно виявляти, розкривати та розслідувати кримінальні правопорушення. Натомість відпадає необхідність внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо закріплення відповідного підрозділу, оскільки згідно ст. 5 вказаного Закону підрозділи кримінальної поліції уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Наступний законодавчий акт, що потребує відповідного унормування з метою закріплення повноцінної діяльності інституту детективів – це безумовно Кримінальний процесуальний кодекс України, зокрема:

– п. 8 ч. 1 ст. 3 доповнити після слів «відділення» словами «підрозділу детективів Національної поліції»;

ст. 3 доповнити пунктом 17-1: «17-1) детектив – службова особа органу та підрозділу Національної поліції, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень;

«пп. а) п. 1 ч. 1 ст. 8 викласти у такій редакції: «а) підрозділів та органів Національної поліції»»;

ч. 1 ст. 216 викласти у такій редакції «1. Слідчі, детективи органів та підрозділів Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування»;

ч. 6 ст. 246 після слів «уповноважені оперативні підрозділи» доповнити словами «та підрозділи детективів» Національної поліції.

Наведені зміни сприятимуть реалізації виконання повноважень детективом як оперативно-розшукової діяльності, так і кримінальної процесуальної діяльності.

Окрім наведеного, вагоме місце посідає питання відомчого врегулювання діяльності детективів у системі Національної поліції України. Виходячи з цього, вважаємо, що відповідний підзаконний акт повинен містити такі основні позиції як: повноваження детективів; організація роботи у підрозділах, слідчо-оперативних групах; взаємодія підрозділів детективів з іншими структурними підрозділами Національної поліції України.

Виходячи з наведеного можна зробити **висновок**, що впровадження інституту детективів надасть можливість: оптимізувати структуру та цілісність слідчих та оперативних підрозділів у Центральному апараті Національної поліції та багатьох територіальних підрозділах (залежно від особливостей побудови підрозділів, органів та місцевості); покращить (налагодить) взаємодію з органами прокуратури під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження; підвищить ефективність та результативність роботи через концентрацію ініціативи, можливостей та повноважень в одній особі (оперативність та самостійність при прийнятті й проведенні оперативно-розшукових та процесуальних дій); здійснити процеси управління та його основні функції більш керованими та усунути зайві «бюрократичні процеси».

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. *Офіційний вісник України* від 18.04.2008. 2008. № 27. С. 20. Ст. 838.

2. Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції Головного управління Національної поліції в Київській області: наказ НП України від 15.11.2016 № 1170.

3. Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, та Хмельницькій областях: наказ НП України від 10.04.2017 № 337.

4. Князев С. М. У восьми регіонах України впроваджено пілотні проекти поліцейських детективів. *Цензор.нет*: новини від 15.06.17. URL: https://ua.censor.net.ua/video_news/444245/u_vosmy_regionah_ukrayiny_vprovadjeno_pilotni_proekty_politseyskyh_detektyviv_knyazyev_video.

5. Єрмаков Ю. О. Підготовка детективів в системі органів Національної поліції як необхідна умова професіоналізму. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми,*

методи та засоби протидії : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 335–339.

6. Заворіна О. П., Фомін О. В. Діяльність підрозділів детективів у Національній поліції України: сучасний стан і перспективи. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2021. № 2 (81). С. 149–153.

7. Тіхонов С. В., Тарасенко О. С. Шляхи реформування кримінальної поліції. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та ШІ708 зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 лют. 2022р.) / [редкол.: В.В.Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : НАВС, 2022. С. 13–16.

8. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Голос України* від 19.05.2012. № 90–91.

